Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение основная общеобразовательная школа имени Ежова Н.Г. с.Волостновка муниципального района Кугарчинский район Республики Башкортостан

Утверждаю	Согласовано	Рассмотрено на заседании
Директор школы	Зам.директора по УВР	ШМО
Варнавская Р.Ф	Яппарова Р.И	Протокол №1 от 28.08 2023
от 27.08. 2023	от 28.08 2023	Яппарова Р.И
приказ №132.		

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

(ID 2911241)

учебного предмета «Башкирский язык»

для 2-4 класса начального общего образования

на 2023-2024 учебный год

Составитель
Халикова Э.И

2023 г.

АҢЛАТМАЛЫ ЯҘЫУ

Уҡытыу рус телендә ойошторолған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-4 кластарында “Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметын өйрәтеү өсөн төҙөлгән өлгө программа Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандартына (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының 2022 йылдың 31 майында раҫланған 286-сы һанлы ҡарары), Төп башланғыс дөйөм белем биреү программаһына (18.03.2022 йыл № 1/22), шулай уҡ “Рәсәй Федерацияһы халыҡтарының туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының Коллегияһында 2019 йылдың 1 октябрендә раҫланған), “Башҡортостан Республикаһында дәүләт телдәрен һәм халыҡтарҙың туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Башҡортостан Республикаһы Башлығының 30.12.2020 йылдағы №УГ-613 указы) ярашлы төҙөлгән. Иҫке
Ҡапан ауылының урта дөйөм белем биреү мәктәбенең муниципаль бюджет дөйөм белем биреү учреждениеһының төп дөйөм белем биреү программаһы;Муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы Иҫке Ҡайпан урта дөйөм белем биреү мәктәбенең уҡыу-уҡытыу планы; 11.Муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы Иҫке Ҡайпан урта дөйөм белем биреү мәктәбенең календарь уҡыу графигы;Муниципаль дөйөм белем биреү бюджет учреждениеһы Иҫке Ҡайпан урта дөйөм белем биреү мәктәбенең эш программаһы тураһында положениеһы;

Программа үҙ эсенә аңлатма яҙыуҙы, уҡытыуҙың йөкмәткеһен, программа эстәлеген үҙләштереүҙе билдәләгән һөҙөмтәләрҙе һәм тематик планлаштырыуҙы ала.

Аңлатма яҙыуҙа предметты өйрәтеүҙә торған маҡсаттар һәм бурыстар, телде өйрәнеүгә башланғыс класс уҡыусыларының психологик яҡтан мөмкинлектәрен асыҡлаған характеристика бирелә. Предметтың уҡыу планындағы урыны күрһәтелә, йөкмәткенең эстәлегенә, билдәләнгән һөҙөмтәләрҙе аныҡлауға һәм тематик планлаштырыуға ҡарата аңлатма бирелә.

Предметтың йөкмәткеһендә башланғыс мәктәптә мотлаҡ уҡытылырға тейешле йүнәлештәр алынған.

Һәр класта йөкмәткене үҙләштереү һөҙөмтәһендә уҡыусыларҙың ниндәй универсаль уҡыу күнекмәләренә (танып-белеү - познавательные, аралаша белеү - коммуникативные, хатаны төҙәтә белеү, эште дөрөҫ йүнәлештә көйләү һәләте - регулятивные) эйә булырға тейешлеге бирелә.

Билдәләнгән һөҙөмтәләр үҙ эсенә башланғыс кластарҙа “Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметын өйрәнеү аша шәхси, метапредмет һөҙөмтәләрҙе, шулай уҡ һәр класс аҙағында предметты өйрәнеүҙә ирешелгән уңыштарҙы ала.

Тематик планда программа йөкмәткеһе һәр бүлек буйынса бирелә, уҡыу эшмәкәрлегенә характеристика, йөкмәткене үҙләштереүҙә ҡулланылған алымдар, методик ысулдар, уҡытыуҙы ойоштороу төрҙәре күрһәтелә.

“Туған (башҡорт) теле” предметы “Туған тел һәм туған телдә әҙәби уҡыу” белем биреү өлкәһенә инә һәм уҡыу планының мотлаҡ уҡытыла торған өлөшөн тәшкил итә. Предметты өйрәтеү өсөн төҙөлгән был өлгө программа Башҡортостан Республикаһында һәм Рәсәй Федерацияһында дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-4 кластарында башҡорт телен туған тел булараҡ өйрәтеү өсөн тәҡдим ителә.

Уҡытыу рус телендә ойошторолған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-4 кластарында “Туған (башҡорт) теле” предметын өйрәтеү ойошманың мөмкинлегенә ҡарап һәм мәғариф тураһындағы хоҡуҡи акттарға ярашлы ата-әсәләрҙең ғаризаһына таянып ойошторола.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметына дөйөм характеристика

“Туған (башҡорт) теле” предметын өйрәтеүгә тәғәйенләнгән өлгө программа уҡытыу рус телендә ойошторолған дөйөм белем биреү ойошмаларының 2-4 кластарында ҡулланыуҙы күҙаллай.

“Туған (башҡорт) теле” предметын өйрәтеү грамотаға өйрәтеүҙән башлана. Был эш рус телендә грамотаға өйрәтеү менән бергә параллель рәүештә атҡарыла. Ике телдең өндәрен һәм хәрефтәрен сағыштырыу, уларҙың оҡшашлығын һәм айырмаһын айыра белеү аша уҡыусылар уҡырға, яҙырға өйрәнәләр, фонематик яҡтан өндәрҙең яңғырашын ишетеп, уларҙы бер-береһенән айырырға, һүҙ төҙөп мәғәнәһенә тап килтереп һүҙбәйләнеш, һөйләм ҡорорға өйрәнәләр.

Яҙыу уҡырға өйрәтеү процессы менән бергә уҡыу һәм яҙыу эшмәкәрлектәрен бер-береһе менән тап килтереү (координация) принципы аша үткәрелә.

Башланғыс класта уҡыусыларҙың туған телдә артабан белем алыуына нигеҙ һалына, функциялы грамоталылыҡ формалаша.

Грамотаға өйрәтеү башында уҡыусыларҙы тел тураһындағы мәғлүмәттәр һәм әҙәби телдә аралашыу күнекмәләренә өйрәтеү маҡсаттары менән таныштырыу тора. Был этаптың йөкмәткеһе балаларҙа уҡыу эшмәкәрлегенә ҡарата теләк, ынтылыш һәм уҡыу процесының үҙенә ҡарата ҡыҙыҡһыныу уятыуҙы күҙаллай. Беренсе сиратта һәр баланың телде

аңлап ҡабул итеүен, бигетәк тә тыңлау һәм һөйләү эшмәкәрлегенең үҫешен билдәләүгә иғтибар бирелә. Унын менән бер рәттән баланы уҡыу эшмәкәрлегенә йәлеп итеү, мәктәп ҡағиҙәләренә күнектереү тора.

Башҡорт теле донъяһына балаларҙы йәлеп итеү - һүҙ менән таныштырыуҙан башлана. Һүҙҙең мәғәнәһен төшөндөрөү, төрлө аралашыу осраҡтарында уның ҡулланылған функцияһын тойомларға өйрәтеү, һөйләшеү барышында мәғәнәһенең үҙгәрешен аңларға күнектереү, фонетик һәм грамматик яҡтан формаларын дөрөҫ ҡабул итә белеү - рус теленә нигеҙләнеп ойоштторола.

Уҡыусыларҙың тәүбашлап һөйләм тураһындағы төшөнсәләре формалаша, фонематик ишетеү һәләте һәм башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәрен дөрөҫ әйтә белеүе, төрлө һүҙҙәрҙә өндәрҙең килеү тәртибен билдәләүе үҫешә.

Улар схема-моделдәр ҡулланып, һүҙгә өн анализы эшләй башлайҙар, һүҙҙәрҙе ижектәргә бүлергә, моделдә бирелгән схема буйынса һүҙҙе "уҡырға" өйрәнәләр.

Әҙерлек осоронда һуҙынҡылар (ҡалын һәм нәҙек)һәм тартынҡылар (һаңғырау һәм яңғырау) тураһында төшөнсәләр формалаша, башҡорт теленең үҙенсәлекле өндәре һәм уларҙы билдәһе булған хәрефтәр өйрәнелә.

Яҙыу дәрестәрендә балалар дәфтәрҙе партаға дөрөҫ һалыу, ручканы ҡулда тейешле рәүештә тотоу, партала дөрөҫ ултырыу ҡағиҙәләрен үҙләштерәләр. Тәүҙә хәрефтәрҙең өлөштәрен, элементтарын, аҙаҡ – үҙҙәрен яҙырға өйрәнәләр. Артабан тартынҡы һәм һуҙынҡы өндәрҙе, уларҙың хәрефтәрен яҙырға өйрәнәләр; ике өндө аңлатҡан һуҙынҡылар, өн аңлатмаған хәрефтәр менән танышалар. Был осорҙоң төп маҡсаты булып уҡырға өйрәнеү тора. Балалар ике төрлө уҡыуҙы үҙләштерәләр: орфографик уҡыу (нисек яҙылған, шулай), орфографик уҡыу (нисек әйтелә, шулай уҡыйым); был осорҙа ижек таблицалары менән эшләйҙәр, ижектәрҙе бер-береһенә ҡушып уҡыу, яҙыу ысулдарына өйрәнәләр; бөтә хәрефтәрҙе лә бер-береһенә төрлөсә ҡушып яҙыу алымдарына эйә булып, һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе, кәләкәй генә текстарҙы яҙа башлайҙар.

Грамотаға өйрәтеүҙең һуңғы ҡабатлау һәм дөйөмләштереү этабында әкренләп һүҙҙәрҙе тулыһынса уҡыуға күсеү, эстән уҡыу алымын үҙләштереү формалаша. Һүҙҙәрҙе, һөйләмдәрҙе, тексты аңлап, дөрөҫ һәм етеҙ уҡыу камиллаша һәм үҫешә.

Балалар уйын формаһында ойошторолған төрлө диалогтарҙы уҡыу аша телмәр этикеты менән танышалар (телдән рәхмәт әйтеү, һаулыҡ һорашыу, хушлашыу һ.б.)

Өндәрҙең әйтелешен үҙләштереү, һүҙ байлығын арттырыу һәм грамматик төшөнсәләрҙе үҙләштереү класта, өйҙә үҙара һөйләшеү барышында формалаша, баланың аң-белем кимәлен үҫтереүгә ярҙам итә.

Был осорҙа уҡыусылар әҙәби әҫәрҙәр уҡый башлайҙар, әлифба байрамына бағышланған проект эштәре башҡарып, үҙҙәре өйрәнгән уҡыу һәм яҙыу күнекмәләренә баһа бирергә өйрәнәләр.

Грамотаға өйрәнеү осоро тамамланғас, “Туған (башҡорт) теле” һәм “Туған (башҡорт) телендә әҙәби уҡыу” предметтары айырым уҡытыла башлай һәм уҡыусыларҙы башҡорт теленә системалы рәүештә өйрәтеү башлана. Уның йөкмәткеһе башҡорт теле ғилеменең төп бүлектәренә ҡараған төшөнсәләр системаһын үҙ эсенә ала һәм телмәр берәмектәрен, уларҙың аңлатҡан мәғәнәләрен һәм үтәгән функцияларын коммуникатив компетенциялар формалаштырыу маҡсатында өйрәтеүҙе ала.

Башҡорт телен өйрәнгәндә һүҙлекте үҙләштереү иң мөһим урынды ала. Һүҙ, уның мәғәнәһе, әйтелеше, яҙылышы өҫтөндәге эш уҡыусылар менән системалы рәүештә алып барыла. Балаларҙы хәбәр, һорау, өндәү һөйләмдәр төҙөргә, бирелгән өлгө буйынса, һуңынан үҙ-аллы диалогтар, монологтар ҡоророға; уҡылған әҫәр, ҡаралған видеофильм, күҙәтелгән тәбиғәт күренеше тураһында, йә һүрәт буйынса төркөмдәрҙә, йәки үҙ-аллы текстар төҙөргә өйрәтеү системалы рәүештә алып барыла.

Программала уҡыусылар үҙ-ара иркен аралаша алһын өсөн һәр класс өсөн актив үҙләштерелә торған һүҙҙәр исемлеге бирелә. Башланғыс класс уҡыусыларының башҡорт теленән һүҙ байлығы 3000 тирәһе һүҙҙе тәшкил итә. Шуның эсенән 600 һүҙ беренсе класта әүҙем үҙләштерелә, 700 һүҙ – икенсе класта, 800 һүҙ – өсөнсө класта, 850 – дүртенсе класта өйрәнелә. Үҙ теләге буйынса уҡытыусы һәр класта өҫтәлмә рәүештә 50-70 һүҙ өйрәтеүҙе планлаштыра ала.

Һүҙлекте байытыу барышында уҡыусылар һүҙҙәрҙең аңлатҡан мәғәнәһенә, уларҙың бер йәки бер нисә мәғәнәне, йә ҡапма-ҡаршы мәғәнәне аңлата алыуына төшөнәләр. Үҙгәртеүсе һәм яһаусы ялғауҙар ярҙамында яңы һүҙҙәр яһалыуын үҙләштерәләр.

Башланғыс класс уҡыусылары һүҙҙең фонетик һәм морфологик составы, төп һүҙ төркөмдәре һәм уларҙың грамматик категориялары, һөйләмдәге синтаксик роле тураһындағы мәғлүмәттәр менән танышалар.

Аралашыу маҡсатына, шарттарына һәм үҙенсәлектәренә ҡарап, тел сараларын ҡуллана белергә өйрәтеү өсөн башҡорт теле стилистикаһының төрлөлөгө тураһында мәғлүмәттәр бирелә. Һөйләү телмәренә хикәйәләү, әңгәмәләшеү,

бәхәсләшеү, һүрәтләү инә. Рәсми стилдә белдереү, саҡырыу ҡағыҙы, резюме һ.б. яҙыла. Публицистик әҫәрҙәр исемлегенә сығыш яһау, мәҡәлә яҙыу, интервью биреү, фәнни стилдә - аннотация, баһалама, доклад, һ.б. инә.

Орфография һәм пунктуация ҡағиҙәләрен үҙләштереү телдең төп берәмектәре булған һүҙҙе һәм һөйләмде өйрәтеү менән бер рәттән алып барыла. Шул уҡ ваҡытта программала уҡыусыларҙы, терминдарҙы әйтмәйенсә, фонетика һәм морфология бүлектәренең йөкмәткеһе менән таныштырыу ҡарала.

Программала текст өҫтөндә эшкә айырыуса урын бүленә. Текста һөйләмдәрҙең бер-береһе менән бәйле килеүе, текстың төҙөлөү үҙенсәлектәре, уның төрҙәре тураһындағы төшөнсәләрҙең уҡыусылар аңында формалаштырыу, уға бәйле практик күнекмәләрҙе үтәй белеүҙәренә ирештереү маҡсаты ҡуйыла.

Уҡыусыларҙы һәр бер уҡыу эшмәкәрлеге нигеҙендә башҡорт теленә комплекслы өйрәтеү башҡорт һәм рус яҙыусылары, шағирҙары әҫәрҙәре, башҡорт халҡының ауыҙ-тел ижады нигеҙендә ҡорола.

Төп маҡсат булып балаларҙа башҡортса үҙ-ара аралаша белеү күнекмәләрен формалаштырыу һәм үҫтереү тора. Шуның өсөн уҡығанда, яҙғанда, грамматик ҡағиҙәләрҙе өйрәнгәндә, һөйләмдәр, бәйләнешле текстар төҙөү буйынса күнегеүҙәр башҡарғанда уҡыусылар һөйләү телмәре аша аралашып эш итергә тейештәр: һорауҙар биреү, уларға яуап ҡайтарыу; үҙе, яҡындары, класташтары, дуҫтары тураһында һөйләү, диалогтар, монологтар ҡороу, текст буйынса төрлө күнегеүҙәр башҡарыу һ.б.

Программала эҙмә-эҙлекле *мәғлүмәт* менән эш итә белеүҙең ябай ғына булған тәүге күнекмәләрен формалаштырыу ҡаралған. Башҡорт телен үҙләштереү барышында уҡыусыларҙа *мәғлүмәти мәҙәниәткә* нигеҙ һалына: улар яҙырға, уҡырға, дәреслек менән һөҙөмтәле эшләргә, *лингвистик* һүҙлектәрҙе, белешмә материалдарҙы ҡуллана белергә күнегә. Уҡыусыларҙың төрлө форматта бирелгән мәғлүмәт сығанаҡтары менән эшләй белеүе ҡарала (текст, һүрәт, таблица, схема, һүҙҙең моделе, хәтерҙә ҡалдырыу өсөн төҙөлгән инструкция). Улар анализларға, сағыштырып баһаларға, бирелгән мәғлүмәтте үҙгәртеп, икенсе йөкмәтке биреп, эш итергә өйрәнәләр. Шулай уҡ яңы мәғлүмәт төрҙәрен үҙҙәре барлыҡҡа килтереү һәләтенә эйә була башлайҙар: белдереү, хат яҙыу, баһалама биреү, ҡотлау открыткаһы әҙерләү, кескәй күләмле инша яҙыу, ижади эш йыйылмаһы төҙөү, класс стенгазетаһын әҙерләү һәм башҡалар.

Уҡыусыларҙың аң-белемде әүҙем үҙләштереүенә *проект эшмәкәрлекте* ойоштороу ҡарала. Был эш төрө балаларҙың дәрестә өйрәнгән белемдәрен нығытырға, киңәйтергә мөмкинлек бирә, уларға ижади яҡтан үҫеү шарттарын тыуҙыра, балаға үҙ-үҙенә ыңғай баһа бирә белергә өйрәтә. Шулай уҡ ололар һәм тиҫтерҙәре менән дөйөм эшләй белеү

күнекмәләрен формалаштыра, кәрәкле мәғлүмәтте бергәләп эҙләргә, системаға һалырға һәм тейешенсә ҡулланырға күнектерә.

Программала грамматик һәм орфографик материалдар *концентризм принцибы буйынса* бирелә, йәғни бер үк тема кластан класҡа ҡабатланып, тәрәнәйтеп, киңәйтеп өйрәтелә.

Өлгө программа уҡытыусыларға заман талаптарына тура килгән һәм яңы алымдарға ҡоролған эш программаһын төҙөгәндә методик яҡтан ярҙам күрһәтеү маҡсатында төҙөлгән:

- “Туған (башҡорт) теле” предметын уҡытыу барышында Федераль дәүләт башланғыс белем биреү стандартында ҡуйылған талаптарға ярашлы уҡытыу процесында балаларҙа шәхси, метапредмет һәм предмет һөҙөмтәләрҙең формалаштырыу мөмкинлеген бирә;

- Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандартына (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының 2022 йылдың 31 майында раҫланған 286-сы һанлы ҡарары), Төп башланғыс дөйөм белем биреү программаһына (18.03.2022 йыл № 1/22), Өлгө тәрбиә программаһына (дөйөм белем биреү буйынса Федераль уҡытыу-методик берләшмә тарафынан 2.06.2020 йылда раҫланған, протокол № 2/20), шулай уҡ “Рәсәй Федерацияһы халыҡтарының туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Рәсәй Федерацияһы Мәғариф министрлығының Коллегияһында 2019 йылдың 1 октябрендә раҫланған), “Башҡортостан Республикаһында дәүләт телдәрен һәм халыҡтарҙың туған телдәрен уҡытыу концепцияһы”на (Башҡортостан Республикаһы Башлығының 30.12.2020 йылдағы №УГ-613 указы) ярашлы “Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының йөкмәткеһен һәм планлаштырылған һөҙөмтәләрен һәр бер уҡыу йылына дөрөҫ билдәләргә ярҙам итә.

- һәр бүлекте йәки теманы уҡытыу өсөн тәҡдим ителгән яҡынса сәғәттәр һанына һәм төп эшмәкәрлек төрҙәренә таянып, класс уҡыусыларының үҙенсәлектәрен иҫәпкә алып, уҡытыусы календарь-тематик план төҙөй ала.

Өлгө программа Төп белем биреү программаһында мотлаҡ уҡытыла торған “Туған тел һәм туған телдә әҙәби уҡыу” белем биреү өлкәһенең йөкмәткеһен тулыһында үҙләштереү маҡсатын үтәргә ярҙам итә.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметын өйрәтеү маҡсаты һәм бурыстары

Рус телендә белем алған башланғыс класс уҡыусыларын үҙ туған теленә өйрәтеү **маҡсаты** булып уҡыусыларҙың йәш мөмкинлектәрен һәм үҙ ихтыяждарын ҡәнәғәтләндереү өсөн башҡортса телдән һәм яҙма рәүештә тирә-йүндә башҡалар

менән уңышлы аралаша белеү күнекмәләренә өйрәтеү һәм функциональ яҡтан грамоталы шәхес булыуҙы формалаштырыу тора.

Башҡорт телен өйрәтеү **бурыстары:**

- башҡорт телен төрлө яҡлап өйрәнеү аша (фонетика, орфография, лексика, грамматика) уҡыусыларҙы дөйөм лингвистик йәһәттән үҫтереү;
- туған тел йәшәйештә башҡалар менән мәҙәни һәм социаль юҫыҡта, шулай уҡ үҙ-ара тейешле мөнәсәбәттәр ҡороусы сара икәнлеген төшөндөрөү;
- илде, тыуған яҡты, халыҡты ярата белеү хистәрен, баланың үҙен Башҡортостандың, Рәсәйҙең вәкиле, гражданины булараҡ ҡабул итеүҙе формалаштырыу;
- "Туған (башҡорт) теле предметын өйрәнеүгә һәм уның аша аң- белем алыуға ыңғай һәм тотороҡло ынтылыш формалаштырыу.

Был маҡсаттар башҡорт теленә өйрәтеү барышында уҡыу эшмәкәрлегенең бөтә төрҙәрен дә практик яҡтан тормошҡа ашырыуға бәйле булып, иң беренсе сиратта *коммуникатив принципҡа* таяныуҙы күҙаллай. Балаларҙы башҡортса һөйләшергә өйрәтеү һәм тел ғилемен үҙләштереү бер юҫыҡта үҙ-ара бәйләнеп, үрелеп, бер-береһен тулыландырып алып барыла.

Телгә өйрәтеүҙең практик йүнәлеше компетентлылыҡ үҫтереү нигеҙҙәренә таянып эш итеүҙе беренсе урынға ҡуйып, башланғыс класс уҡыусыларында коммуникатив (аралаша белеү), тел нормаларын ябай ғына кимәлдә үҙләштереү (тел нормаларын һәм лингвистик белемдәр), тел аша мәҙәниле булыу (тарихты, мәҙәниәтте, ғөрөфғәҙәттәрҙе, әхлаҡи нормаларҙы, йәшәү үҙенсәлектәрен өйрәнеү) компетенцияларын формалаштырыуҙы билдәләй.

Коммуникатив компетенция булып башланғыс класс уҡыусыларының программа кимәлендә башҡорт телендә һөйләшә, аралаша белеүе, *телмәр компетенцияһы* булып – уҡыусының башҡорт теле системаһын практик яҡтан үҙләштереүе, *лингвистик компетенция* булып тел ғилеме тураһындағы фәнни белемдәргә эйә булыуы, *мәҙәни компетенция* булып тел аша башҡорт халҡының мәҙәниәтен өйрәнеүе тора.

Рус телендә уҡытыу ойошторолған уҡыу ойошмаларында 1-4 класс уҡыусыларын бер-береһе менән тығыҙ бәйләнештә торған уҡыу эшмәкәрлеге төрҙәре (тыңлау, һөйләү, уҡыу, яҙыу) аша программа материалдарын үҙләштерергә һәм

башҡортса аралашырға өйрәтеүҙе күҙаллай. Шул уҡ ваҡытта телгә өйрәтеү баланың лингвистик компетенцияға эйә булып, тел сараларын ҡулланыуҙа отҡорлоҡ, зирәклек күрһәтеүенә лә ныҡ бәйле булып тора.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының уҡыу планындағы урыны

Башланғыс класта балаларҙың рус теле менән берлектә башҡорт телен өйрәнеүе уларға лингвистик белем биреүҙең һәм башҡортса телмәр үҫтереүҙең тәү башы булып, киләсәктә телде тәрәнерәк өйрәнеүгә нигеҙ һала.

“Туған (башҡорт) теле” предметының йөкмәткеһе стандартта һәм Башланғыс дөйөм белем биреү өлгө программаһында ҡаралған талаптарға яуап бирә. Уҡыу планы буйынса дөйөм сәғәттәр һаны 135 (33 сәғәт 1-се класта, шул иҫәптән 24 сәғәт грамотаға өйрәтеү, 9 сәғәт телде системалы өйрәтеү өсөн, 34 – әр сәғәт 2 –се һәм 3 – сө кластарҙа, 34 сәғәт -4 класта).

Беренсе класта грамотаға өйрәтеүҙән һуң “Туған (башҡорт) телендә әҙәби уҡыу” предметын айырым уҡытыу башлана.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметы йөкмәткеһенең төп йүнәлештәре

“Туған (башҡорт) теле” предметының материалдарын системалы, эҙмә-эҙлекле өйрәтеү түбәндәге йүнәлештәрҙе үҙ эсенә ала:

- лингвистик белем нигеҙҙәре: фонетика һәм орфоэпия, һүҙъяһалыш (морфемика), лексика, грамматика (морфология һәм синтаксис);
- графика, орфография һәм пунктуация; - бәйләнешле телмәр үҫтереү.

Лингвистик материал уҡыусыларҙа башҡорт теле системаһы тураһында тәүге төшөнсәләрҙе формалаштыра, әҙәби тел нормаларын практик яҡтан үҙләштереүгә ярҙам итә.

Тел тураһында үҙләштерелгән белем аша уҡыусыларҙа орфографик һәм пунктуацион грамоталылыҡ формалаша. Балалар тел сараларын аңлы рәүештә ҡулланырға өйрәнәләр. Ошо нигеҙҙә уларҙа тел һәм телмәр үҙенсәлектәрен тойомлай, һиҙемләй белеү һәләте үҫешә, тимәк, уҡыусыларҙың телмәр мәҙәниәте һәм дөйөм аң-белем кимәле артабан үҫеш ала. Бындай ҡараш Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандарты ҡуйған талаптарға тап килеп, башланғыс класс уҡыусыларын төрлө уҡыу эшмәкәрлеген үҙ-аллы башҡарырға, белемдәрен практик рәүештә көндәлек йәшәйештә ҡуллана белергә өйрәтә.

Алда күрһәтелгәнсә, предметтың йөкмәткеһе концентризм принцибына таянып ҡоролған, йәғни бер үк бүлектәр һәм темалар кластан класҡа ҡабатланып килә. Материалдарҙы тулыландырып, киңәйтеп, тәрәнәйтеп, алдан өйрәнелгән белемдәргә таянып үҙләштереү ҡарала. Программаның былай төҙөлөшө балаларға телде өйрәнеүҙә, башҡортса яҙырға, уҡырға һәм аңлы рәүештә аралашыу-һөйләшеү процесына уңай шарттар тыуҙыра.

Лексик темалар түбәндәге блоктарҙа күрһәтелә:

1 блок. Мин башҡорт телен өйрәнәм.

2 блок. Танышыу.

3 блок. Минең мәктәбем.

4 блок. Минең республикам.

5 блок. Мин һәм минең ғаиләм.

6 блок. Мин һәм минең дуҫтарым.

7 блок. Мине уратып алған донъя.

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының йөкмәткеһе:

2 класс

Телмәр үҫтереү

Һөйләшеү өсөн кәрәкле телмәр сараларын һайлап ҡулланырға өйрәтеү (бирелгән һорауға яуап биргәндә, үҙ фекерен белдергәндә).

Һөйләшергә өйрәтеү (нисек башларға, дауам итергә, иғтибарҙы йәлеп итергә тамаларға).

Практик рәүештә диалог ҡororға өйрәтеү. Аралашыу этикеты (сәләмләү, ғәфү үтенеү, хушлашыу, рәхмәт әйтеү, һорау менән мөрәжәғәт итеү).

Һүрәт буйынса телдән хикәйә төҙөү. Һорауҙар ярҙамында хикәйә төҙөргә өйрәтеү.

Текст. Тексттың билдәләре: һөйләмдәрҙең мәғәнә буйынса бер-береһенә бәйле килеүе һәм тамаланған уй-фекерҙе аңлатыуы. Текстың темаһы. Төп мәғәнәһе. Текстың башы (исеме). Бирелгән текска исем уйлау. Текст өлөштәренең (абзац) бер-бер артлы мәғәнәүи яҡтан теҙелеп килеүе.

Һүҙҙәрҙең һөйләмдә килеү тәртибе һәм абзацтың урыны боҙолоуҙы төҙәтеү. Текст төрҙәре: һүрәтләү, хикәйәләү, фекерләү һәм уларҙың үҙенсәлектәре.

Дәреслектәге аңлатма һәм орфографик һүҙлектәрҙе ҡулланыу.

Дөрөҫ интонация һаҡлап тексты тасуири уҡыу. Ҡотлау һәм ҡотлау открыткаһы яҙыу.

20–35 һүҙҙән торған хикәйәләү тексын һорауҙар аша тулыһынса һөйләп биреү.

Тематик блоктар

«Мин башҡорт телен өйрәнәм». Башҡортостанды уратып алған ерҙәрҙә йәшәгән халыҡтарҙың телдәре тураһында һөйләшеү. Был республикаларҙың, өлкәләрҙең һәм уларҙың башҡалаларының атамаларын өйрәнеү, уларҙы рус һәм башҡорт телендә яҙыу (һүҙлек ҡулланыу). Был халыҡтар ниндәй телдә һөйләшәләр? Улар бер-береһен аңлаһын өсөн нимә эшләргә кәрәк?

Танышыу. Хәйерле көн! Хәлдәрегеҙ нисек? Ғәфү итегеҙ, зинһар өсөн! Йәйен ял итергә ҡайһы илгә бараһығыҙ? **Минең мәктәбем.** Яңы уҡыу йылы менән! Кем бөгөн дежур? Беҙҙең класс. Беҙҙең мәктәп – иң яҡшыһы. Мин яратҡан дәрестәр. Аҙна көндәре. Ҡайһы дәрестәрҙе яратам! Ашханаға барабыҙ. Ашау ҡағиҙәләре. Тиҙҙән каникул.
Мин һәм минең ғаиләм. Беҙ – татыу ғаилә. Мин – ярҙамсы. Ашамлыҡтар. Сәй эсергә саҡырабыҙ. Кем иртән ашарға ярата? Бергәләп төшкө аш әҙерләйбеҙ. Беҙҙә – ҡунаҡтар!
«Минең республикам». Мин Башҡортостанда йәшәйем. Өфө – Башҡортостандың баш ҡалаһы. Мин ҡалала йәшәйем. Мин ауылда йәшәйем. Экскурсияла. Салауат Юлаев һәйкәле. Һылыуҡай Ағиҙел йылғаһы. Бал ҡортона һәйкәл. Йырлаусы "Ете ҡыҙ" фонтаны. Еңеү паркы.
«Мине уратып алған донъя». Минең өй (минең квартира). Ҡала буйлап саф һауала йөрөү. Тышта һауа торошо. Йыл миҙгелдәре. Башҡортостанда алтын көҙ. "Сөмбөлә" байрамы. Ҡыш етте. Сана шыуабыҙ. Ҡоштар өсөн тағараҡ. Яҙын түтәлдәрҙә. "Наурыз" байрамы.

Һаумы, йәй! Беҙ яратҡан еләктәр. Урманда ағастар. Ҡайҙа нимә үҫә? Болонда үҫемлектәр.Ҡыр хайуандары. Ҡыр ҡоштары.

Ат – башҡорттоң тоғро дуҫы. Ҡурай моңдары.Ҡымыҙ – шифалы эсемлек. Балыҡта. Беҙҙең олатайҙарҙың һәм өләсәйҙәрҙең яратып уйнаған уйындары: "Тирмә", "Аҡ тирәк, күк тирәк".

Башҡорт халыҡ әкиәте "Эт үҙенә нисек хужа тапты?".

3 класс (68 сәғ.)

Телмәр үҫтереү
Аралашыу этикет нормалары: телдән һәм яҙма саҡырыу, үтенес, ғәфү үтенеү, рәхмәт әйтеү, кире ҡағыу;
Уҡыу барышында һәм көндәлек аралашыуҙа телмәр этикетын һаҡлау;

Диалогта һәм дискуссияла үҙ фекереңде дөрөҫ итеп еткерергә һәм дәлилләргә күнегеү;

Икенсе класта башланған текст менән эште дауам итеү: һөйләмдәрҙең мәғәнә буйынса бер-береһенә бәйле килеүе һәм тамаланған уй-фекерҙе аңлатыуы. Тексттың темаһы. Төп мәғәнәһе. Тексттың башы (исеме). Бирелгән текстка исем уйлау. Текст өлөштәренең (абзац) бер-бер артлы мәғәнәүи яҡтан теҙелеп килеүе. Һөйләмдәрҙә алмаштарҙы, синонимдарҙы, *һәм, ләкин* теркәүестәрен ҡулланыу;

Текста терәк һүҙҙәр. Һүҙҙең мәғәнәһен аңлатма һүҙлек аша билдәләү.

Текст төрҙәрен билдәләү (һүрәтләү, хикәйәләү, фекерләү). Үҙ-аллы текст төҙөү. Хат, белдереү төҙөү. Тексты тейешле мәғлүмәтте аңлау, төшөнөү өсөн, йәки танышыу өсөн уҡыу.

План буйынса тексттың йөкмәткеһен яңғыҙ, йәки коллектив менән бергәләп һөйләү.

Тематик блоктар:

«Мин башҡорт телен өйрәнәм». Ауыҙ-тел ижадында халыҡтарҙың йәшәйеше, уларҙың көнкүреше, шөғөлдәре, нисек кейенгәндәр, нимә менән туҡланғандар – шулар сағыла. Бындай мәғлүмәтте фольклорға таянып иҫбатлап буламы? Рус халыҡ әкиәте “Ҡаҙҙар-аҡҡоштар”ҙың һәм башҡорт халыҡ әкиәте “Ҡурай”ҙың һүрәттәрен сағыштырып, элек кешеләр ниндәй кейем кейгәндәр, был кейемдәрҙең атамаһын русса һәм башҡортса әйтеп ҡарайыҡ (уҡытыусы ярҙамында). **Танышыу**. Һиңә нисә йәш? Һин ҡайҙа йәшәйһең? “Һинең ғаиләң ниндәй? “Буш ваҡытыңда нимә менән шөғөлләнәһең?”

Минең мәктәбем.

Белем көнө менән! Мин бөгөн дежур. Башҡорт теле дресендә. Китап – яҡшы дуҫ. Айһылыу Йәғәфәрова – балалар яҙыусыһы. Республиканың халыҡ яҙыусыһы – Ноғман Мусин.

Мин һәм минең ғаиләм. Олатайым өйрәтеүҙәре. Өләсәйем кәңәштәре. Минең шәжәрәм. Ғаилә байрамы. Йорт эштәрендә ярҙамлашырға яратам. Һиңә ниндәй китап оҡшай? Минең яратҡан шөғөлөм. Мин һәм спорт. Йәкшәмбе көнөндә ял.

Мин һәм минең дуҫтарым. Минең тыуған көнөм. Ҡунаҡта үҙеңде нисек тоторға? Дуҫтар менән күңелле. Халыҡ уйыны «Прятки – Һәпәләк». Өләсәйемә хат яҙам. Яратҡан уйынсыҡтарым. Минең дуҫым компьютер. Аҡбай – ысын дуҫ. Минең бесәйем (К. Ушинский буйынса). Илде һаҡлаусылар байрамы.

Минең республикам.

Башҡортостан – мөғжизәле ер. Өфөләге Дуҫлыҡ монументы. Салауат Юлаев – башҡорт халҡының милли батыры. Өфөлә транспорт. Тирә-яҡты өйрәнеү музейына экскурсия. Фәрит Иҫәнғолов – балалар яҙыусыһы. Мәскәү – беҙҙең илдең башҡалаһы. Нисек сәйәхәт ойошторорға?

Мине уратып алған донъя. Тыуған яғым тәбиғәте. Башҡортостан тауҙары. “Минең Уралым” – “Урал батыр” эпосынан өҙөк. Ағиҙел – тыуған яҡтың ынйыһы. Башҡортостан – күлдәр иле. Башҡорт халыҡ йыры “Түңәрәк күл”. Урман – беҙҙең байлыҡ. Ниндәй үләндәр беләһең? Йәшел аптека. Ҡоралай – беҙҙең тәбиғәттең биҙәге. Ат – кешенең дуҫы. Алтын көҙ килә. Көҙгө байлыҡ! Ҡыш етте. Ҡышҡы уйындар. Һаумы, яҙ! Еңеү байрамы.

Телмәр үҫтереү

1-се, 2-се, 3-сө кластарҙа өйрәнелгәндәрҙе ҡабатлау һәм нығытыу: телдән һәм яҙма формала аралашыу (хат, ҡотлау открыткаһы, белдереү һ.б.); диалог, монолог, текстың темаһын, төп мәғәнәһен билдәләүҙе нығытыу.

Бирелгән һәм үҙ аллы төҙөлгән текстарҙы дөрөҫләү, аныҡлау, яңы һүҙҙәр өҫтәү.

Изложение яҙыу: телдән йәки яҙма рәүештә текстың эстәлеген тулыһынса асып биреү. Телдән текстың һайлап алынған өлөшөн һөйләү.

Сочинение – яҙма эш төрө. Өйрәнеү һәм танышыу маҡсатында уҡыу. Текстаг тейешле мәғлүмәтте эҙләү.

Һүҙҙең мәғәнәһен белешмә сығанаҡтарҙан, шулай уҡ федераль исемлеккә индерелгән электрон ресурстар аша эҙләп ҡулланыу.

Тематик блоктар:

«Мин башҡорт телен өйрәнәм». “Сәңгелдәк” (серия 4) видеояҙмаһын ҡарап, башҡорт телен өйрәнеү. Яңы һүҙҙәрҙе отоп, яҙып алыу.

“Танышыу”. Барығыҙға ла хәйерле көн теләйем! Татлы һүҙҙәр. Факиһа Туғыҙбаева – Башҡортостандың халыҡ шағирәһе. Иң бәхетле көн!

“Минең мәктәбем”. Мәктәптә минең беренсе көнөм. Бына сентябрь етте! Белем – ул хазина. Сәғәт нимә тураһында һөйләй? Мәктәп урамы. Ялҡаулыҡты яратмайбыҙ!

«Мин һәм минең ғаиләм». Башҡорт исемдәренең серҙәре. Һау булып үҫәм! Минең яратҡан шөғөл.

“Мин һәм минең дуҫтарым”. Яратҡан әкиәттәрем. Театр, музей һәм кино яратабыҙ.

“Минең республикам”. Нимә ул Ватан? Ҡурай тауышы. “Шүлгәнташ” ҡурсаулығы. “Янғантау” санаторийы. Республиканың ҡалалары.

“ Мине уратып алған донъя“.

Тәбиғәт – беҙҙең өй. Йыл миҙгелдәре. Ниндәй гәзиттәр уҡыйһың? Башҡортостан телеканалында һәм “Юлдаш” радиоһында ниндәй тапшырыуҙар оҡшай?

Телмәр эшмәкәрлеге төрҙәре

(башланғыс мәктәптең бөтә кластары өсөн дә, курсив менән күрһәтелгән материалдар тел өйрәнеүгә ҙур ынтылышы һәм һәләте булған балаларға тәғәйенләнә)

Тыңлау (аудирование). Телдән аралашыуҙың маҡсатын һәм сәбәбен аңлы рәүештә дөрөҫ ҡабул итеү. Бирелгән тексты тыңлап, ишетеү аша төп һәм өҫтәлмә мәғлүмәтте ҡабул итә, аңлай, уның төп идеяһын билдәләй һәм йөкмәткеһен һорауҙар аша бирә белеү.

Һөйләү. Һөйләшеү маҡсатына һәм шарттарына ярашлы тейешле телмәр сараларын ҡулланыу. Диалог формаһындағы аралашыуҙы үҙләштереү. Һөйләшеүҙе башлау, дауам итеү, тамамлау, аралашыу барышында үҙенә иғтибар йәлеп итә белеү. Өйрәнелгән темалар буйынса телдән монолог төрҙәрен үҙләштереү (һүрәтләү, хикәйәләү, фекерләү).

Уҡыу һәм көндәлек йәшәйештә һөйләшеүҙә ҡулланылған этик нормаларҙы үҙләштереү (һаулыҡ һорашыу, хушлашыу, ғәфү үтенеү, рәхмәт әйтеү, үтенес менән мөрәжәғәт итеү һ.б.) *Орфоэпик нормаларҙы һәм дөрөҫ интонация һаҡлап һөйләшеү.*

Уҡыу. Күнекмәләрҙе үтәү бирелмәләрен (орфография ҡағиҙәләре, грамматик төшөнсәләр, һорауҙарҙың һәм күнегеүҙәрҙең йөкмәткеһе) уҡыу һәм төшөнөү, күнегеүҙе үтәү өсөн тексты ҡайтанан уҡып сығыу, кәрәкле мәғлүмәтте табыу маҡсатында текстан кәрәкле өлөштө һайлап уҡыу.

Текст. Тексты телмәр эшмәкәрлегенең һөҙөмтәһе итеп ҡабул итеү (практик эш кимәләндә). Текст билдәләре. Текста төп теманы, төп фекерҙе билдәләү. Тексттың планын төҙөү. Хикәйәләү һәм һүрәтләү текстарының үҙенсәлектәре. *Балаларға ҡыҙыҡлы булған темалар буйынса уҡыу эшмәкәрлеге барышында һәм көнкүрештә аралашыу шарттарына ярашлы ҡыҫҡа ғына күләмле һүрәтләү текстары төҙөү (алдан әҙмә-әҙлекле үткәрелгән әҙерлек буйынса).*

Тексты бер телдән икенсе телгә тәржемә итеү (башҡортсанан руссаға һәм киреһенсә).

Таныш булмаған һүҙҙәрҙе белешмә баҫмалар, шулай уҡ верификация үтеп, федераль исемлеккә ингән электрон ресурстар аша асыҡлау.

Башланғыс дөйөм белем биреү кимәлендә “Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметы программаһын үҙләштереү буйынса
билдәләнгән һөҙөмтәләр:

“Рәсәй Федерацияһында мәғариф тураһында”ғы законда һәм Федераль дәүләт башланғыс дөйөм белем биреү стандартында ҡуйылған талаптар буйынса “Туған (башҡорт) теле”уҡыу предметын өйрәнеп, башланғыс мәктәпте тамамлаған уҡыусылар түбәндәге һөҙөмтәләргә эйә булырға тейештәр:

Шәхси һөҙөмтәләр:

Шәхси һөҙөмтәләр мәктәптә ойошторолған уҡыу һәм тәрбиә процесына бәйле һәм уның сағылышы булып тора. Уҡытыу һәм тәрбиә эше тыуған ерҙең тарихына, мәҙәниәтенә, халыҡ йолаларына, традицияларына таянып үткәрелә һәм был эштә “Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының әһәмиәте үтә лә ҙур.

Башҡорт теле дәресендә алынған аң-белем балаларға рухи аҙыҡ булып, уларға илен, халҡын, телен яратҡан шәхес булып үҫергә ярҙам итә. Уларҙа түбәндәге кешелек сифаттары тәрбиәләнә:

Гражданлыҡ һәм илһөйәрлек һыҙаттарын тәрбиәләү:

- бала үҙен Башҡортостандың һәм Рәсәйҙең бер вәкиле итеп күҙаллай, уларҙың тарихына, мәҙәниәтенә битараф булмаған шәхес булып үҫергә тырыша;
- телде халыҡтарҙың милли ҡомартҡыһы, мәҙәни байлығы итеп ҡабул итә;
- башҡорт теленең рус теле менән бер рәттән республиканың дәүләт теле һәм кешеләр менән аралашыу ҡоралы икәнлегенә төшөнә;
- тыуған яҡтың һәм илдең үткәненә, бөгөнгөһөнә, киләсәгенә битараф түгел;
- халыҡтар араһындағы дуҫлыҡты, берҙәмлекте хуплай; уны үҫтереү, киңәйтеү сараларында әүҙем ҡатнаша;
- йәмғиәттә кешеләр бер-береһенә ҡарата хөрмәтле, мәрхәмәтле булып, әхлаҡи һәм этик нормаларҙы ҡабул итеп, уларға таянып йәшәргә тейешлекте аңлай һәм үтәргә тырыша.

Рухи һәм әхлаҡи тәрбиә:

- һәр бер кешенең үҙенә генә хас булған сифаттары булыуын таный;
- башҡаларҙы хөрмәтләү, улар менән ыңғай мөнәсәбәттә булыу, ауыр ваҡыттарҙа ярҙам ҡулы һуҙыу һыҙаттары формалаша;
- кешеләргә физик һәм мораль яҡтан насарлыҡҡа этәргән холоҡ-фиғел торошон ҡабул итмәй; **Эстетик тәрбиә:**

-

мәҙәниәткә ҡарата хөрмәтле, халыҡ йолаларына, ижадына һәм сәнғәт төрҙәренә ыңғай ҡарашлы; -
үҙен күңеле ятҡан ижади эшмәкәрлектә һынап ҡарау теләге бар.

Физик тәрбиә, һау булып үҫеү мәҙәниәтен формалаштырыу:

- йәшәйештә һау һәм хәүефһеҙ йәшәү ҡағиҙәләрен үтәргә тырышыу (үҙе һәм башҡалар өсөн); - физик һәм психик һаулыҡҡа һаҡсыл ҡараш тәрбиәләү. **Хеҙмәт тәрбиәһе:**
- кеше тормошонда һәм йәмғиәттә хеҙмәттең ҡиммәтен аңлау. Хеҙмәт һөҙөмтәләренә һаҡсыл һәм яуаплы булыу. Төрлө хеҙмәт эшмәкәрлегендә ҡатнашып, практик күнекмәләргә эйә булырға ынтылыу. Төрлө һөнәрҙәргә ҡыҙыҡһыныу күрһәтеү. **Экологик яҡтан тәрбиә:**
- тәбиғәткә ҡарата һаҡсыл булыу, өҙөби әҫәрҙәр аша уны ҡурсылау, һаҡлау сифаттарын тәрбиәләү; - тәбиғәткә зыян килтереүҙе ҡабул итмәү.

Фәнни яҡтан донъяны танып-белеү ҡиммәттәре:

- уратып алған донъя тураһында фәнни төшөнсәләрҙең формалашыуы;
- аң-белемгә ҡарата ҡыҙыҡһыныу, әүҙемлек, үҙ аллылыҡ, отҡорлоҡ, ынтылыш тәрбиәләү.

Метапредмет һөҙөмтәләр:

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметының йөкмәткеһен үҙләштереү һөҙөмтәһендә уҡыусыларҙа түбәндәге **таныпбелеү универсаль уҡыу күнекмәләре** формалашасаҡ:

Төп логик күнекмәләр:

- предметтарҙы сағыштырыу, оҡшашлыҡтарын табыу;

- рус телендә алған белемдәрен башҡорт телен өйрәнгәндә уларҙы сағыштырыу нигеҙендә ҡуллана белә башлай; - уҡытыусы тәҡдим иткән алгоритмға таянып, телмәр берәмектәрен төркөмләү өсөн оҡшашлыҡты һәм айырманы билдәләү;
- күнегеүҙе үтәү өсөн етешмәгән мәғлүмәтте табыу тәртибен үҙ аллы ҡулланыу;
- башҡорт телендә яңғыраған телмәрҙе (ололарҙың, тиҫтерҙәренең һөйләүе, балалар өсөн радио һәм телевизион тапшырыуҙар, компьютер саралары аша бирелгән текстарҙы, һ.б.) таный, аңлай, тейешенсә ҡабул итә;

-

- башҡортса яҙылған һүҙҙәрҙе, ижектәрҙе, өндәрҙе, өндәр теҙмәһен дөрөҫ әйтә, уҡый, улар менән һөйләмдәр төҙөй ала;

Төп эҙләнеү-тикшереү күнекмәләре:

- туған телдә яҙа һәм һөйләү белеү кешене мәҙәни яҡтан билдәләүсе күрһәткес икәнлеген аңлай;

программала ҡаралған башҡорт әҙәби теленең нормаларын (орфоэпика, лексика, грамматика) һәм үҙ-ара аралашыу этикетын үҙләштереп, йәшәйештә ҡуллана башлай;

- төрлө аралашыу осраҡтарында ололар һәм тиҫтерҙәре менән тейешле этикет ҡағиҙәләрен һаҡлап, ыңғай мөнәсәбәттә эш итә белә;
- күнекмәне үтәү буйынса бирелгән бер нисә варианттан иң отошлоһон һайлай белергә өйрәтеү;
- бирелгән алгоритм буйынса төрлө анализдар эшләй белеү (өн-хәреф анализы, һүҙ составына анализ, грамматик анализ, синтаксик анализ)- программа материалдары кимәлендә; - күнегеүҙе үтәү өсөн етешмәгән мәғлүмәтте таба белеү.
- башҡорт телендә һөйләшеү һәм аралашыу кимәле буйынса үҙ-үҙенә баһа бирергә өйрәнә.
- уҡыу мәсьәләләрен сискәндә туған телдә төрлө сығанаҡтарҙан кәрәкле мәғлүмәтте табып, тейешенсә ҡуллана белә;

Мәғлүмәт менән эшләү:

- практик күнекмәләрҙе үтәү маҡсатында мәғлүмәт табыуҙа һүҙлектәр, белешмә ҡулланмалар ҡуллана; алгоритм буйынса тейешле мәғлүмәтте табып ҡуллана, уның дөрөҫлөгөн уҡытыусы өйрәтеүенсә тикшерә белә;
- интернеттан мәғлүмәт эҙләгәндә информация хәүефһеҙлеге ҡағиҙәләрен ололар ярҙамында һаҡлап, улар менән кәңәшләшеп эш итергә күнегә;
- телмәр берәмектәрен тикшереү йәки күҙәтеү һөҙөмтәләре буйынса лингвистик мәғлүмәтте үҙ-аллы схемалар, таблицалар аша еткерә белә.

Башланғыс мәктәп аҙағында уҡыусыларҙа **коммуникатив универсаль уҡыу күнекмәләре** формалаша:

Аралашыу:

- бирелгән темаға диалог ҡора ала, һорауҙарға ҡыҫҡа йәки тулыһынса асыҡлап яуап ҡайтара белә. Диалогты башлап йәки дауам итеп алып китә ала;

-
- алдан әҙерләнеп, йәки әҙерлекһеҙ тексты етеҙ, аңлы рәүештә һәм тасуири итеп уҡый ала. Текстың йөкмәткеһен ҡыҫҡаса, йәки ентекләп, йәки һайлап алып һөйләп бирә ала;
- бер нисә предметты, йәки күренеште ябай ғына рәүештә сағыштырып, телдән һәм яҙып һүрәтләй белә;
- уҡыу эшмәкәрлегенә бәйле ябай ғына һөйләмдәр менән үҙ фекерен әйтә һәм үҙенең дөрөҫлөгөн иҫбатлай ала; - башҡарған проект эше тураһында телдән отчет бирә, йәки презентация буйынса, һ.б. һөйләй белә; - кроссвордтар, ребустар, йомаҡтар сисә белә.

телмәр этикетын һаҡлап һаулыҡ һораша, хушлаша, ғәфү үтенә, рәхмәт әйтә, ниндәйҙер үтенес менән мөрәжәғәт итә белә.

Берлектәге эшмәкәрлек:

- оҙаҡ йәки ҡыҫҡа ваҡытта башҡарыла торған коллектив эштәрҙең маҡсаттарын һәм үтәлеү этаптарын билдәләй белә (проект эше, мини-тикшереү һ.б.);
- төркөмдә бергәләп башҡарылған эште һәм уның һөҙөмтәһен һөйләшеп, килешеп, ролдәр буйынса бүлешеп башҡарыу;
- төркөмдә бергә эшләгәндә төрлө ролдәрҙе башҡара алыу һәләтен үҫтереү (етәксе, башҡарыусы), үҙ-аллылыҡ, зирәклек, әүҙемлек күһәтеү.

Башланғыс мәктәп аҙағында уҡыусыларҙа **эште көйләүсе универсаль уҡыу күнекмәләре** формалаша:

Үҙ эшеңде ойоштороу:

- уҡыу күнегеүҙәрен үтәү өсөн бирелгән эште башҡарыу планын һәм тәртибен билдәләү; *Үҙ эшеңде тикшереү:*
- күнегеүҙәр үтәгәндә уңыштың йәки хатаның сәбәбен асыҡлау;
- уҡыу эшмәкәрлегенә бәйле ябай ғына һөйләмдәр менән үҙ фекерен әйтә һәм үҙенең дөрөҫлөгөн иҫбатлай ала; - үҙ эшен үҙ аллы тикшереп, баһалай белеү һәләтенә эйә;

Предмет һөҙөмтәләре

-

“Туған (башҡорт) теле” уҡыу предметын дүрт йыл буйынса уҡытыу балала туған телгә ҡарата яратыу, уны өйрәнеүгә ынтылыш тәрбиәләй. Бала үҙен Башҡортостандың һәм Рәсәйҙең бер вәкиле итеп күҙаллай башлай, уларҙың тарихына, мәҙәниәтенә битараф булмаған шәхес булып үҫергә тырыша, башҡорт телен халыҡтың милли ҡомартҡыһы, мәҙәни байлығы итеп ҡабул итә.

Башҡорт теленең рус теле менән бер рәттән республиканың дәүләт теле һәм кешеләр менән аралашыу ҡоралы икәнлегенә төшөнә. Бала башҡортса яҙырға, уҡырға, тирә-йүндә кешеләр менән аралашырға өйрәнеп, үҙендә оло ғорурлыҡ тойғолары һиҙә.

Беренсе класс аҙағында уҡыусы түбәндәге күнекмәләргә эйә була:

телдән әйтелгән тексты хатаһыҙ, хәрефтәрҙе боҙмай, яҙа (текста 3—5 һүҙҙән торған һөйләмдәр була, һүҙҙәр һаны 20 артмаҫҡа тейеш). Һүҙҙәрҙең яҙылышы әйтелеше менән тап килергә тейеш;

- өйрәнелгән ҡағиҙәләрҙә ебәрелгән хаталарҙы таба һәм төҙәтә;
- тыңланған тексты аңлай;
- мәғәнәһен аңлап, ҡысҡырып һәм эстән ҡыҫҡа ғына тексты интонация менән уҡый ала;
- текстан аңлашылмаған һүҙҙе таба белә;
- бирелгән һүҙҙәр менән һөйләм төҙөй;
- сюжетлы һүрәттәр һәм күҙәтеүҙәр ярҙамында телдән 3—5 һүҙҙән торған текст төҙөй; - уҡыу күнекмәләрен үтәгәндә өйрәнелгән төшөнсәләрҙе ҡуллана.

Икенсе класс аҙағында уҡыусы түбәндәге күнекмәләргә эйә була:

- тел аралашыу ҡоралы икәнлекте төшөнә;

-бирелгән тема буйынса 2-4 һөйләмдән торған телдән диалог һәм монолог төҙә белә;

- уҡылған йәки тыңланған текст буйынса 1—2 һөйләмдән торған телдән йәки яҙып ябай ғына һығымта бирә белә; - бирелгән һүҙҙәр менән, һорауҙар аша уларҙың бер-береһе менән бәйләнешен асып, һөйләм төҙә;

-
- текст темаһын билдәләй, уға исем бирә белә;
- бер нисә бирелгән һөйләмдән текст төҙә ала;
- һорауҙарға таянып, 30—45 һүҙҙән торған хикәйәнең эстәлеген тулыһынса асыҡлап яҙыу (изложение); - өйрәнелгән телмәр төшөнсәләрен үҙ һүҙҙәре менән аңлата ала.

Өсөнсө класс аҙағында уҡыусы түбәндәге күнекмәләргә эйә була:

- башҡорт телен ғорур башҡорт халҡының милли ҡомартҡыһы, мәҙәни байлығы итеп ҡабул итә һәм уны рус теле менән бер рәттән республиканың дәүләт теле һәм кешеләр менән аралашыу ҡоралы икәнлегенә төшөнә;
- төрлө типтағы тексты аңлай һәм текстан тейешле мәғлүмәтте таба белә;
- - уҡылған йәки тыңланған текст буйынса 1—2 һөйләмдән торған телдән йәки яҙып ябай ғына һығымта бирә белә;
- -бирелгән тема буйынса 3-5 һөйләмдән торған телдән диалог һәм монолог төҙә белә;
- телдән һәм яҙып 2 – 3 һөйләмдән торған текст төҙә белә. Тексты йөкмәткеһе саҡырыу, һорау, ғәфү үтенеү, рәхмәт әйтеү, кире ҡағыу темалары менән бәйле булырға тейеш.

текстағы һөйләмдәрҙең бер-береһе менән бәйле булыуын билдәләй (зат алмаштары, синонимдар, *һәм, ләкин* теркәүестәр ярҙамында);

- текста мәғәнәне асыусы төп һүҙҙәрҙе билдәләй; - тексттың темаһын һәм төп мәғәнәһен билдәләй;
- план төҙөп, уның буйынса текст әҙерләй белә;
- бирелгән план буйынса үҙ аллы йәки бергәләп изложение яҙыу; - өйрәнелгән телмәр төшөнсәләрен үҙ һүҙҙәре менән аңлата ала. - аңлатма һүҙлек ярҙамында һүҙҙәрҙең мәғәнәһен асыҡлай.

Дүртенсе класс аҙағында уҡыусы түбәндәге күнекмәләргә эйә була:

- Рәсәй Федерацияһында йәшәгән төрлө милләт халыҡтарының теле һәм мәҙәниәте ил халҡы өсөн рухи һәм әхлаҡи ҡиммәт булыуын, уларҙы һаҡлау һәм артабан үҫтереү һәр кемдең бурысы икәнлекте аңлай;

-

- башҡорт теле башҡорт халҡының теле, ул илгә исем биргән тел, ул халыҡтың тарихын, мәҙәниәтен һаҡлаусы һәм ҡурсылаусы. Шуға ла ул Башҡортостандың дәүләт теле тип иғлан ителгән, уны өйрәнеү, ул телдә һөйләшеү һәр кемдең бурысы тигәнде бала ҡабул итергә тейеш;
- бирелгән тема буйынса 4-6 һөйләмдән торған телдән диалог һәм монолог төҙә белә; - аралашҡанда тейешле телмәр саралары ҡуллана белә; - телдән һәм яҙып 3 -5 һөйләмдән торған текст төҙә белә.
- тексттың темаһын һәм төп мәғәнәһен билдәләй;
- төҙөлгән план буйынса текст әҙерләй белә;
- телдән һәм яҙма рәүештә тексты эҙмә-эҙлекле һөйләй ала;
- текстҡа план төҙөй белә;
- телдән тексттың өҙөгөн һайлап һөйләй ала (выборочный пересказ);
- алдан әҙерлек буйынса бирелгән темаға сочинение яҙа;
- өйрәнелгән төшөнсәләрҙе үҙ һүҙҙәре менән аңлата ала;
- һүҙҙең мәғәнәһен белешмә ҡулланмалар, шулай уҡ электрон ресурстар аша аңлата белә.

Учебно-методическое и информационно-ресурсное обеспечение

Учебно-методическая и художественная литература

1. Агишева Р. Л. Фольклор и литература Башкортостана: учебная хрестоматия для детей дошкольного и младшего школьного возраста / Р. Л. Агишева. – Уфа: Китап, 2011. – 175 с.

2. Антология детской литературы (на башкирском языке). – Уфа: Башкирское книжное издательство, 1986. Кн. 2. – Уфа: Башк. кн. изд-во, 1987. – 319 с.

3. Башкирское народное творчество: Том 5. Исторический эпос (на башкирском языке). – Уфа: Китап, 2000. – 392 с.

4. Башкортостан: Краткая энциклопедия (на башкирском языке). – Уфа: Башкирская энциклопедия, 1997. – 672 с.

5. Вахитова Р. К. Самоучитель башкирского языка: учебное пособие. / Р. К. Вахитова, Ф. С. Искужина, Г. Д. Ибрагимов, Э. Ф. Рахимова, Р. Т. Фазлытдинов. – Уфа: Гилем, 2009. – 159 с.

6. Галлямов А. А. Алифба: учебник для башкирских школ / – 14-ое изд. – Уфа: Китап, 2010. – 144 с.

7. Кучеров Е. В. Природа Башкортостана: (Времена года): Кн. для чтения в 3–4-х кл. / Е. В. Кучеров; Рис. авт. – Уфа: Китап, 1994. – 126 с.

8. Кучеров Е. В. Животный мир Башкортостана. / Е. В. Кучеров. 2-е изд. перераб. и доп. – Уфа: Китап, 1994. – 126 с.

9. Муртазина Ф. Ф. Башкирский язык: учебное пособие для 1 класса для изучения родного (башкирского) языка и литературы в общеобразовательных организациях с русским языком обучения (на башкирском языке) / Ф. Ф. Муртазина, З. Г. Нафикова. – 2-е издание. – Уфа: Китап, 2017. – 176 с.

10. Муртазина Ф. Ф. Башкирский язык: учебное пособие для 2 класса для изучения родного (башкирского) языка и литературы в общеобразовательных организациях с русским языком обучения (на башкирском языке) / Ф. Ф. Муртазина, З. Г. Нафикова. – 2-е издание. – Уфа: Китап, 2017. – 216 с.

11. Нафикова З. Г. Башкирский язык: учебное пособие для 3 класса для изучения родного (башкирского) языка и литературы в общеобразовательных организациях с русским языком обучения (на башкирском языке) / З. Г. Нафикова, Ф. Ф. Муртазина. 2-е издание – Уфа: Китап, 2017. – 160 с.

12. Нафикова З. Г. Башкирский язык: учебное пособие для 4 класса для изучения родного (башкирского) языка и литературы в общеобразовательных организациях с русским языком обучения (на башкирском языке) / З. Г. Нафикова, Ф. Ф. Муртазина. – 2-е издание. – Уфа: Китап, 2017. – 176 с.

13. Нафикова З. Г. Волшебные звуки: методическое пособие: (на башкирском языке) / З. Г. Нафикова, Ф. Г. Азнабаева. – Уфа: Китап, 2010. – 136 с.

14. Нафикова З. Г. Шатлык: программа и конспекты занятий для обучения башкирской разговорной речи детей старшего дошкольного возраста / З. Г. Нафикова. – Уфа: Китап, 2021. – 80 с.

15. Радуга: учебное издание: хрестоматия для детских садов: 2 книга / Сост. Ф. Ш. Ягафарова, М. Б. Юлмухаметов (на башкирском языке). – Уфа: Китап, 1995. – 216 с.

16. Салимов Н. А. Не захотелось куклой стать: Стихи: [Для детей] (на башкирском языке) / Нияз Салимов. – Уфа: Башк. кн. изд-во, 1992. – 46 с.

17. Тулумбаев Х. А. Волшебный подарок: книга для внеклассного чтения в 1 классе русскоязычных школ (на башкирском языке). / Х. А. Тулумбаев, М. С. Давлетшина, Р. А. Абуталипова. – Уфа: Башкирское книжное издательство «Китап», 1995. – 248 с.

18. Урал батыр: Башкирский народный эпос (на башкирском языке). / Проект, вступ. ст., подготовка текстов Ф. Надршиной. – 2-е изд., стер. – Уфа: Информреклама, 2005. – 468 с.

19. Усманова М. Г. Башкирский язык: теория, 5–9. / М. Г. Усманова, Ф. Ф. Абдуллина. – Уфа: Китап, 2006. –128 с.

20. Усманова М. Г. Грамматика башкирского языка для изучающих язык как государственный / М. Г. Усманова. – Уфа: Китап, 2006. – 128 с.

21. Хисамитдинова Ф. Г. Башкирский язык для малышей (на башкирском языке) / Ф. Г. Хисамитдинова. – Уфа: Башкирская энциклопедия, 2002. – 120 с.

Словари

22. Русско-башкирский, башкирско-русский словарь / Сост. Ф. Г. Хисамитдинова, Р. Т. Муратова. — Уфа: «Маленький гений Башкортостана», Учебно-методический центр «Эдвис», 2014. — 192 с.

23. Русско-башкирский и башкирско-русский переводчик слов и текста онлайн / URL: http://bash-perevod.ru/ (дата обращения: 30.06.2022).

24. Саяхова Л. Г. и др. Русско-башкирский учебный словарь / Л. Г. Саяхова, З. Г. Ураксин, Ф. Ф. Асадуллина, З. Г. Сахипова / Под ред. Л. Г. Саяховой и З. Г. Ураксина. – Уфа: Китап, 2001. – 336 с.

25. Толковый словарь башкирского языка (для школьников начальных классов) / Сост.: Н. Ф. Суфьянова, З. А.

Сиразитдинов, З. Г. Ураҡсин. – Уфа: Китап, 2011. – 336 с.

Информационные ресурсы

26. Башкирский язык для 1 класса. Учебное пособие. Муртазина Ф. Ф. и др. (дата обращения: 05.07.2022).

27. Башкирский язык для 2 класса. Учебное пособие. Муртазина Ф. Ф. и др. (дата обращения: 05.07.2022).

28. Башкирский язык для 3 класса. Учебное пособие. Нафикова З. Г. и др. (дата обращения: 05.07.2022).

29. Башкирский язык для 4 класса. Учебное пособие. Нафикова З. Г. и др. (дата обращения: 05.07.2022).

30. Восемь приложений, помогающих изучить башкирский язык // URL: https: //addnrb.ru/novosti/7-prilozhenijpomogajushhih-izuchat-bashkirskij-yazyk/ (дата обращения: 05.07.2022).

31. Кусимова Т. В мире имён. Словарь башкирских имён [PDF] (дата обращения: 05.07.2022).

32. Мультфильмы, обучающее видео, приложения и игры на башкирском языке // URL: https://balalar.org/ (дата обращения: 05.07.2022).

33. Надршина Ф. А. Башкирские народные песни, песни-предания // URL: https://vk.com/wall-45254497_2121 [PDF] (дата обращения: 05.07.2022).

34. Онлайн-уроки башкирского языка // URL: https://basic.bashlang.ru/course.php (дата обращения: 05.07.2022).

Календар- тематик планлаштырыу, 2класс

№ п/п	Сәғәт	Тема	**Үтәлеү ваҡыты план**	**Үтәлеү ваҡыты фактик**	**Иҫкәрмә**
		ТАНЫШЫУ			
2.	1	Һаумыһығыҙ! Хәлдәрең нисек? Ғәфү итегеҙ!	**05.09**		
		МИНЕҢ МӘКТӘБЕМ			
3.	1	Был кем ? Был нимә? Бөгөн кем дежур?	**12.09**		
4.	1	Мәктәптә нимә бар?Класта нимә бар? С Маршак . Бәхәс Уҡыу кәрәк-яраҡтары.	**19.09**		
5.	1	Һанайыҡ әле. Һиңә нисә йәш? Аҙнала нисә көн?Аҙна көндәре	**26.09**		
6.	1	Дәрестә. Тәнәфестә.	**03.10**		
		МИНЕҢ РЕСПУБЛИКАМ			
7.	1	Мин Өфөлә йәшәйем.Р Ураксина.Өфө Мин ҡалала йәшәйем	**10.10**		

8.	1	Өфөлә экскурсияла.Ф. Рәхимғолова Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	**17.10**		
		МИН ҺӘМ МИНЕҢ ҒАИЛӘМ			
9.	1	Кем булып эшләй? М. Хисмәтуллина . Беҙҙең ғаилә. Үҫкәс, кем булаһың?	**24.10**		
10.	1	Таҙалыҡ-беҙҙең һаулыҡ. Мин ярҙамсы.Г. Юнысова	**31.10**		
11.	1	Аҙыҡ-түлек. Емеш-еләк Йәшелсәләр.	**07.11**		
12.	1	Иртәнге аш. Төшкө аш. Баҙарҙа .	**14.11**		
13.	1	Һауыт-һаба. Сәй табыны янында.	**21.11**		
14.	1	Күлдәгең матур икән. Ниндәй туҡыманан?	**28.12**		
15.	1	Һеҙгә нимәне күрһәтергә? Үлсәме ниндәй?	**05.12**		
16.	1	Яңы кейем-яңы шатлыҡ. Ҡасан кейәм?	**12.12**		
		МИН ҺӘМ МИНЕҢ ДУҪТАРЫМ			
17.	1	Минең дуҫым. Дуҫым Аҡтүш.	**19.12**		
18.	1	Йорт ҡоштары. Минең ҡомағым.	**26.12**		
19.	1	Дуҫымдың йәнлектәре. Зоомагазинда.	**09.01**		

20.	1	Байрам менән! Яңы йыл байрамы.Ҡ Даян. Дуҫыма хат.	**16.01**		
21.	1	Әсәләр нур сәсәләр.	**23.01**		
22.	1	Уйынсыҡтар.. Уйынсыҡтар магазины.	**30.01**		
		МИНЕ УРАТЫП АЛҒАН ДОНЪЯ.			
23.	1	Беҙҙең фатир. Минең бүлмәм.	**06.02**		
24.	1	Светофор тора юлда. Ҡала урамында.	**13.02**		
25.	1	Беҙҙең өй. Йорт алды.	**20.02**		
26.	1	Көн ниндәй? Һауа торошо.	**27.02**		
27.	1	Миҙгелдәр. Яратҡан миҙгелем..	**05.03**		
28.	1	Ҡар яуа. Сана шыуабыҙ	**12.03**		
29.	1	Тылсымлы кәштә.	**19.03**		
30.	1	Яҙ килә.	**26.03**		
31.	1	Баҡсалағы эштәр. Түтәлдә нимә үҫә?	**02.04**		
32.	1	Йәмле йәй. Ағастар	**09.04**		
33.	1	Урманда. Нимә ҡайҙа үҫә?. Ҡырағай хайуандар	**16.04**		

34.	1	. Ҡырағай ҡоштар. Г Яҡупова Ҡыр ҡаҙҙары.	23.04		
34	1	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	08.05		

Ҡушымта3

Календар- тематик планлаштырыу , 3-сө класс

№ п/п	Сәғәт һаны	Тема	**Үтәлеү ваҡыты план**	**Үтәлеү ваҡыты фактик**	**Иҫкәрмә**
		ТАНЫШЫУ			
1	1	Хэлдэр нисек? Рәхим итегеҙ!	**05.09**		
2	1	Ҡайҙа йәшәйһең?			
3	1	Һин ҡайҙан? Мин дежур.	**12.09**		
4	1	Беҙҙең класс.	**19.09**		
5	1	Аҙнала нисә көн? Мәктәп хәтирәләре	**26.09**		
6	1	Хәйләкәр һандар. Китап-беҙҙең дуҫ.	**03.10**		
7	1	Ҡайсы йырлай. Рәсем төшөрәбеҙ.	**10.10**		

8	1	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек? Ноғман Мусин	**17.10**		
		МИНЕҢ РЕСПУБЛИКАМ			
9	1	Башҡортрстан-илем. Башҡортостан – бай яҡ	**24.10**		
10	1	Өфөлә экскурсияла. Дуҫлыҡ монументы.	**31.10**		
11	1	Тыуған яҡты өйрәнеү музейы.	**07.11**		
12	1	Өфөлә транспорт төрҙәре .Йәйәү йөрөү файҙалымы?	**14.11**		
13	1	Сәйәхәт ниндәй була?	**21.11**		
14	1	Диңгеҙҙә ял итеү хыялы	**28.12**		
15	1	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	**05.12**		
		МИН ҺӘМ МИНЕҢ ҒАИЛӘМ	**12.12**		
16	1	Олатайым кәңәштәре.. Олоно оло ит, кесене кесе ит.			
17	1	Минең шәжәрәм.	**19.12**		
18	1	Ҡунаҡтар килде. Әсәйемә ярҙам итәм	**26.12**		
19	1	Минең хыялым. Йөҙ юл.	**09.01**		
20	1	Минең шөғөлөм. Спорт һәм мин	**16.01**		

21	1	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	**23.01**		
		МИН ҺӘМ МИНЕҢ ДУҪТАРЫМ	**30.01**		
22	1	Тыуған көн. Байрамға әҙерлек Әҙәп ҡағиҙәләре.			
23	1	Дуҫтарым менән күңелле. Минең дуҫтарым. Сәләм Өфөнән!	**06.02**		
24	1	Дуҫым компьютер. Дуҫым Аҡбай. Ысын дуҫ ниндәй була?	**13.02**		
25	1	Атайҙар байрамы. Саҡырыу ҡағыҙы	**20.02**		
26	1	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	**27.02**		
		МИНЕ УРАТЫП АЛҒАН ДОНЪЯ	**05.03**		
27	1	Нимә ул тәбиғәт?	**12.03**		
28	1	Төйәгемдә йылғалар күп. Түңәрәк күл туғайҙа.	**19.03**		
29	1	Йәйге йәмле болонда. Дарыу үләндәре.	**26.03**		
30	1	Ҡыр хайуандары. Ат – кешенең дуҫы.	**02.04**		
31	1	Ҡанатлы дуҫтар. Ҡап, балығым, ҡармаҡҡа!	**09.04**		
32	1	Ағастар -урман йәме.. Сәскәләр нур сәсәләр.	**16.04**		

33	1	Йәйге хәтирәләр. Атлай тышта көҙ	**16.05**		
34	1	Беҙҙең яҡта ҡыш. Бына яҙ ҙа етә.	**23.05**		

Ҡушымта4

Календар- тематик планлаштырыу , 4-се класс

№ п\п	Тема	Сәғәттәр һаны	Үтәлеү Ваҡыты план	Үтәлеү Ваҡыты фактик	Иҫкәрмә
	I бүлек. Танышыу.	2			
1	Хәйерле көн!	1	05.09		
2	Яҡшы һүҙ матурлай донъяны.	1	12.09		
	II бүлек. Минең мәктәбем.	6			
3	Мәктәпкә тәү барған көн.	1	20.09		
4	Китапханала. Мәктәп ашханаһы.	1	27.09		
5	Мәктәп алды майҙансығы. Мәктәп баҡсаһы.	1	04.10		
6	Б.т.ү.Минең мәктәбем (инша яҙыу)	1	11.10		
7	Ялҡауҙың зиһене лә тарҡау.	1	18.10		

8	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	25.10		
	III бүлек. Минең республикам.	10			
9	Беҙ үҙебеҙ башҡорттар.	1	08.11		
10	Башҡорт балы. Эх, ҡымыҙы, ҡымыҙы!	1	15.11		
11	Телең барҙа – илең бар.	1	22.11		
12	Асылыкүл –Башҡортостан ынйыһы. Талкаҫ күле.	1	29.11		
13	Гүзәл Дим йылғаһы. Ирәндек.	1	06.12		
14	Янғантау – шифалы тау.	1	13.12		
15	Башҡортомдоң улы.	1	20.12		
16	Стәрлетамаҡ. Ишембай- нефтселәр ҡалаһы.	1	27.12		
17	“Минең ҡалам (ауылым)” проект эше.	1	17.01		
18	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	24.01		
	IV бүлек. Мин һәм минең ғаиләм.	6			
19	Исемең матур. Кем ҡушкан? Исем серҙәре.	1	31.01		
20	Олатайҙар һүҙе – аҡылдың үҙе.	1	07.02		
21	Тештәреңде бәләкәстән һаҡла. Сынығыу.	1	14.02		
22	Алдашыу – насар ғәҙәт.	1	21.02		
23	Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ҙә аҙ. Минең буласаҡ һөнәрем.	1	28.02		
24	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	07.03		
	V бүлек. Мин һәм минең дуҫтарым.	5			
25	Батырҙар ниндәй була?	1	14.03		
26	Дуҫлыҡ менән шаярмайҙар.	1	21.03		
27	Телефондан кемгә шылтыратаһың?	1	04.04		
28	Музейҙа булғаның бармы?	1	11.04		
29	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	18.04		

	VI бүлек. Мине уратып алған донъя.	5			
30	Алтын көҙҙө ятатам. Ҡарҙар ирей, һыу таша..	1	25.04		
31	Гүзәл ваҡыттар етте. Был ҡайсаҡ була?	1	02.05		
32	Телевидение программаһы.	1	09.04		
33	Почтала. Поликлиникала	1	16/05		
34	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау. Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	31.05		

Прошито, пронумеровано, скреплено
печать ____38____ листов
________ Варнавская Р.Ф.
Директор МБОУ ООШ им. Ежова Н.Г.
с.Волостновка